

Vědecký výbor pro potraviny

Klasifikace: Draft *Pro vnitřní potřebu VVP*
Oponovaný draft *Pro vnitřní potřebu VVP*
Finální dokument *Pro oficiální použití*
Deklasifikovaný dokument *Pro veřejné použití*

Název dokumentu:

ZASEDÁNÍ PS VVP K „PROBLEMATICE VÝŽIVY V ČR“

Poznámka:

Výstup ze zasedání PS VVP k problematice výživy v ČR dne 27. 06. 2007 na CHPŘ SZÚ v Brně.

Státní zdravotní ústav, Palackého 3a, 612 42 Brno
tel/fax +420541211764, URL: <http://www.chpr.szu.cz/vedvybor/vvp.htm>

Preambule

Informace Výboru byla připravena v souladu s formální procedurou plynoucí z „Procedurálního manuálu Vědeckého výboru pro potraviny“. Informace je přehledný nebo technický dokument, pokud není uvedeno jinak. Tato informace je určena pro odborné pracovníky pracující v oblasti mikrobiologické bezpečnosti potravin a hodnocení zdravotních rizik. Připomínky a názory k tomuto dokumentu je možné zasílat na sekretariát Výboru.

Seznam členů Vědeckého výboru pro potraviny v abecedním pořadí:

J. Drápal, J. Hajšlová, M. Jechová, M. Kozáková, F. Malíř, D. Müllerová, V. Ostrý, J. Ruprich, J. Sosnovcová, V. Špelina, D. Winklerová.

Seznam osob / institucí, které se podílely na přípravě podkladů:

J.Ruprich, I.Řehůřková, M.Jechová

Právní odpovědnost

Podle článku 1, odstavec 2, Statutu, Výbor nemá právní subjektivitu. Jeho závěry a usnesení mají charakter doporučení a signálních informací pro členy a sekretariát KS. Výbor sám proto nenese právní odpovědnost za jakékoli škody způsobené jako důsledek použití jeho závěrů a usnesen

© Vědecký výbor pro potraviny (reprezentovaný majoritou členů)

Všechna práva rezervována. Tento dokument Vědeckého výboru pro potraviny může být jako celek nebo jeho část reprodukován nebo překládán, pro nekomerční nebo komerční použití, pouze se souhlasem Vědeckého výboru pro potraviny (Státní zdravotní ústav, Palackého 3a, 612 42 Brno, tel/fax +420541211764, email: sekretariat@chpr.szu.cz). Další využití dokumentu není omezeno. Při citaci dokumentu by měl být vždy uveden kód publikace ze záhlaví tiskové strany. Za autory dokumentu se považují všichni členové Výboru bez určení prvního autora. Proto by měli být citováni všichni členové Výboru.

Klíčová slova:

Výživa, potraviny, EFSA, doporučení.

Předběžný rámcový program jednání:

1. představení účastníků a popis jejich profesního vztahu k výživě;
2. práce EFSA a vymezení možností VVP v oblasti výživy
3. diskuse k naplňování výživových doporučení MZ ČR v populaci ČR
4. průzkum názorů veřejnosti
5. různé

Cíl jednání

Cílem jednání bylo uskutečnit technickou diskusi k záležitostem týkajícím se oblasti tzv. „výživy“, z pozice mandátu VVP. Důvodem bylo konstatování limitovaného vývoje v dané oblasti, zejména pro absenci kapacit a z nich plynoucích odborných i praktických omezení ve vědecké, ale i řídicí a komunikační činnosti.

V ČR mimo jiné stále chybí psaný politický dokument zaměřený na strategii v oblasti výživy obyvatelstva ČR, který by rámcově vymezil působnost resortů a zavázal je k průběžným aktivitám a koordinaci činnosti na národní a mezinárodní úrovni. Nelze určitě tvrdit, že by ČR neměla žádné politické dokumenty, které by se oblasti výživy dotýkaly, jsou však roztrženy pod jinými aktivitami. Stav je asi částečně ovlivněn historickými souvislostmi, z části liberalismem politické reprezentace a z části i absencí „know how“ v této oblasti.

Diskuse účastníků schůzky byla zaměřena dle předběžného programu na několik oblastí:

Ad 1: Představení účastníků a popis jejich profesního vztahu k výživě

Účastníci technického jednání se shodli v názoru, že je škoda, že na jednání nejsou přítomni všichni pozvaní zástupci MZ ČR ani VVP či externí odborníci, kteří by diskusi jistě posunuli kupředu díky svým znalostem souvislostí. Snad je to i potvrzení rýsujícího se faktu, že ČR nemá v současnosti k dispozici dostatečný počet aktivních a nezávislých odborníků, kteří by byli schopni a ochotni vědecky i jinak pracovat pro (státní) zdravotní instituce v oblasti ochrany a podpory zdraví (OVZ).

Ad 2: Práce EFSA a vymezení možností VVP v oblasti výživy

Byly zrekapitulovány a diskutovány dostupné informace o práci EFSA v oblasti výživy. Informace pocházejí z různých jednání na mezinárodní úrovni, organizované EFSA nebo EK v posledních letech. Konkrétní administrativně-odborné informace o činnosti EFSA v této oblasti jsou veřejně dostupné na webu <http://www.efsa.europa.eu/en/science/nda.html>.

- EFSA má zřízen panel NDA (nutrition, diet, allergy), který se mimo jiné zabývá i otázkami „aplikované výživy“, tedy takovými, které mají vztah k legislativním úpravám připravovaným v EK.
- EFSA byla žádána o vydání nových nutričních doporučení. Po delší diskusi, co se vlastně za tímto pojmem skrývá a je-li to vůbec mandátem EFSA kryto, bylo rozhodnuto o přípravě numerických nutričních doporučení pro hlavní nutriety (mělo by být dokončeno v roce 2007; významné bude využití pro přípravu nutričních a zdravotních tvrzení na potravinách – nutriční profily) a také pro mikronutrienty (termín dokončení není přesně známý). Kapacita EFSA v tomto ohledu není příliš velká, souběžně proto běží i nezávislé vědecké projekty (např. EURRECA), které mají poskytnout vědeckou bázi a podporu pro práci EFSA.

- EFSA uspořádala konferenci, na které řešila otázky tzv. FBDG (Food based dietary guidelines - dietární doporučení na bázi potravin). Z materiálu zřetelně plyne zkušenost některých zemí EU a závěr, že je věcí států, jak si ve vlastních podmínkách (ekonomické a kulturní) upraví doporučení pro obyvatelstvo.
- Vcelku jednoznačně však také vyzněla pozice numerických doporučení, která svou podstatou musí být podobná až shodná pro obyvatelstvo zemí EU, pokud není vědecky zdůvodnitelné, že nějaká skupina populace má, pro svou biologickou podstatu, odlišnou nutriční potřebu.
- To však neznamená, že se číselné hodnoty doporučení nemohou lišit, dokonce i při použití výsledků stejných experimentů, protože interpretace variability a nejistoty výsledků může být různými odborníky pojata různě. Společně s vícestupňovým efektem jednotlivých nutrientů pak vzniká množina možných výsledných hodnot, která je pro praxi, v podmínkách globalizace, značně nepřehledná a veřejností, včetně odborné, často i těžko pochopitelná, pokud není přesně vysvětlen postup tvorby doporučení.
- Velmi žádoucí je proto zdokonalení metodologie tvorby numerických nutričních doporučení, počínaje sjednocením názvosloví, přes sjednocení formátu doporučení (cíl pro populaci jako celek nebo pro individuum v populaci – liší se požadavky na distribuci zjišťovaných hodnot při interpretaci monitoringu) až po cílový efekt, na který je doporučení stavěno (např. „minimální“ versus „optimální“ doporučená dávka).
- Vše výše uvedené vytváří velmi komplikovaný systém, který lze jen obtížně komunikovat a ještě obtížněji harmonizovat. Proto si EFSA i EK rezervovala dlouhou dobu na plnění požadavků na „doporučené dávky živin“.
- V daných souvislostech je vhodné zmínit, že primárně se EFSA nezabývá nutričními doporučeními na úkor národních institucí, ale především proto, že tato nutriční doporučení začínají ovlivňovat např. nutriční a zdravotní tvrzení na potravinách. EFSA byla zřízena pro řešení otázek bezpečnosti potravin, nikoli kvůli otázkám „výživy“, které jsou ze značné míry vnímány spíše jako otázky „podpory zdraví, práva jedince, liberálního přístupu k životu, ...“
- Možnosti VVP by v dané oblasti zhruba mohly kopírovat zaměření práce EFSA. Samozřejmě s kapacitním omezením, které je v této oblasti zřetelné. VVP nemá šanci navrhnout nutriční doporučení, již vzhledem k charakteru složení, reprezentujícího různé obory a oblasti zájmu státu. Doporučení musí být vytvořena na bázi institucí s dostatečnou pracovní kapacitou (či na mezinárodní úrovni – viz doporučení německy hovořících zemí, doporučení severovýchodních zemí, atp.). VVP při tvorbě doporučení může významně pomoci v úzce specifikovaných oblastech a ohlédáním určité integrity jejich použití v praxi.

V dané situaci PS VVP opakovaně potvrzuje, že za optimální v současnosti považuje užití numerických výživových doporučení EU, pokud by MZ ČR mělo prohlásit, která doporučení považuje za „oficiální“, z titulu možných zdravotních a ekonomických dopadů. Ač staršího data, tato doporučení jsou řádně zdůvodněna a rozpoznána v dalších zemích EU. To má velký význam pro komunikaci mezi jednotlivými složkami odborné i laické veřejnosti, která spolu vede často těžko smiřitelný dialog. Do jisté míry neutrální doporučení EU, vypracované uznávanou nezávislou autoritou, je dobré soudobé řešení pro ČR.

Ad 3: Diskuse k naplňování výživových doporučení MZ ČR v populaci ČR

Dále byla diskutována problematika vydaných „výživových doporučení MZ ČR“, případně doporučení vydaných dalšími organizacemi. Bylo konstatováno, že je škoda, že výživová doporučení MZ ČR nejsou lehce dostupná na internetu. Tím se částečně znehodnocuje práce,

kteřou MZ ČR odvedlo v této oblasti v roce 2005. Vydané letáky jsou stručné a na webu by jistě mohly být dostupné pro široké užití, případně i s dalším komentářem.

Byly zopakovány zásady tvorby doporučení a kompromis, který MZ ČR použilo v praxi.

- Bylo upozorněno na publikaci v časopise Výživa a potraviny, 3/07 na téma doporučení vydaných MZ ČR (Hrubý, S. – Stránský, M.: „Několik poznámek k letáku MZd ČR „Výživová doporučení pro obyvatelstvo ČR“). Autoři sice kladně hodnotí snahu MZ ČR, ve svém článku se však kriticky staví k řadě aspektů doporučení. Některá kritická konstatování jsou jistě na místě, některá však působí spíše jako nepochopení vývoje v dané oblasti a způsobu komunikace s veřejností stručným grafickým způsobem, pro který se autoři doporučení rozhodli. Možná právě několik slov autorů letáku MZ k formátu a nejistotám chybí na zmíněném webu MZ ČR. Předešlo by se tak možná podobným kritickým diskusím.
- Bylo konstatováno, že pokud MZ ČR vydalo svá obecná doporučení pro obyvatelstvo v kombinaci s doporučením založeným na skupinách potravin (FBDG), pak by bylo vhodné organizovat také určitý průzkum, nakolik jsou taková doporučení v životě společnosti naplňována. Navázat pak může cílená propagační práce, pokud je výsledek průzkumu významně odlišný od doporučení.
- Dále bylo diskutováno množství různorodých doporučení rozličných nevládních organizací, zájmových skupin, či z oblasti potravinářského průmyslu a konstatováno, že jde o pozitivní jev, byť někdy s problematickými až protichůdnými závěry. Pozitivní je především rostoucí zájem společnosti o výživu, jako o součást zdravého životního stylu. Negativní je často vydávání vědecky nepodložených nebo nedostatečně odborně zdůvodněných doporučení různého charakteru, od numerických hodnot až po FBDG. Jako velmi negativní jev lze označit používání „polopravd“ při propagaci různých potravin, ve kterých se běžný spotřebitel naprosto nemůže orientovat.
- Z výše uvedeného vyplývá, že určitá obezřetnost oficiálních státních institucí je ve věci vydání oficiálních nutričních doporučení na místě. Řádně nezdůvodněná či nepodložená doporučení by mohla stát poškodit, pokud by dopad těchto doporučení znamenal neopodstatněné ekonomické výdaje. V situaci, kdy prakticky neexistuje vlastní výzkum, a tuzemští odborníci se jen v omezené míře zapojují do mezinárodních aktivit, je výhodnější spoléhat v oficiální rovině na doporučení uznávaných mezinárodních uskupení (EU, WHO, atd.).
- To neznamena, že některá vydaná doporučení jsou špatná. Pouze jejich transparentnost, dokazatelnost a obsah nemají podobu, která odpovídá současnému společenskému prostředí, znalostem veřejnosti či možnostem chápat věci v kontextu.
- Poučením o systému založeném na vědeckém principu je vývoj legislativy a doprovodných dokumentů EU v oblasti nutričního a zdravotního značení potravin. Je zcela zřejmé, že většina zemí svá doporučení bude muset, minimálně formálně, revidovat. Nestátní organizace si samozřejmě mohou používat tvrzení, jaká chtějí a ve formátu, který se jim líbí. Právní důsledky v tomto směru ponechme stranou.

Ad 4: Průzkum názorů veřejnosti

Byly předloženy výsledky šetření názorů veřejnosti v roce 2006, které bylo zaměřeno na roli státu v oblasti výživy. Výsledky mohou být zajímavé i v kontextu současných politických záměrů (viz programová prohlášení politických stran). Souhrnné výsledky byly následující:

- Pětina osob se domnívá, že stát by měl především provádět kontrolní činnost v obchodech („kontrola kvality potravin/zboží“). → Tato část je kryta kontrolním systémem pro potraviny a stát má i politickou koncepci v této oblasti.
- Další osmina populace vidí úlohu státu v zajištění dostatečného množství zdravých a kvalitních potravin či v propagaci zdravé výživy jako takové. → Tato část je parciálně kryta dokumenty o koncepci zemědělské výroby a potravinářské produkce. Propagace zdravé výživy se sice dělá, chybí však samostatný politický dokument, který by určil odpovědnosti resortů, spolupráci a financování.
- 6,4% osob si myslí, že by stát měl regulovat i cenu potravin, zejména z toho důvodu, že dle některých respondentů je cena příliš vysoká. Dalších 5,4% osob se domnívá, že role státu je i v podpoře zemědělství. 3,6% respondentů uvádělo v tomto kontextu státem podporovanou produkci biopotravin. → Tato část odpovědí je zaměřena na citlivé otázky regulace cen a tedy na zemědělskou politiku EU/ČR. Politický úmysl tuto oblast řešit je obsažen např. v dokumentu ZDRAVÍ 21.
- Podle 5,7% dotázaných by stát měl dohlížet i na kojeneckou a dětskou výživu. → Pod tímto bodem lze vycítit zájem i o určitou regulaci např. školního stravování. Je překvapivé, jak málo osob na tuto oblast poukazuje i při jejím významu.

Průzkum názorů veřejnosti v roce 2007:

Jako námět na nový průzkum bylo navrženo orientovat se na „chování spotřebitele při manipulaci s potravinami v domácnosti“, z hlediska bezpečnosti potravin a výživy. Dotazy by měly být zaměřeny např. na ověření znalostí a praktik z oblasti dodržování hygienických zásad (chlazení potravin; manipulace se syrovým masem, zeleninou; způsob očisty ploch a pomůcek) a využití potravin s prošlou dobou doporučené spotřeby.

Ad 5: různé

- **Národní databáze nutričních hodnot**

Bylo konstatováno, že po opakovaných urgencích ze strany projektu 6.RP EU (EuroFir) se podařilo přimět pracovníky MZe ČR k návštěvě otevřeného zasedání projektu, kde ČR mohla, ač nečlen, využít informací o harmonizaci úsilí EU v oblasti databází složení potravin.. Jak bylo později zjištěno dotazem, z ČR se akce zúčastnili 3 pracovníci, kteří prezentovali představu ČR o koncipování nové databáze, založené na technických prostředcích dostupných na Slovensku. Nezbyvá než popřát vytrvalost, aby veřejnost v ČR měla co nejdříve k dispozici data, která jsou základem pro práci v oblasti „výživy“.

- **Grant 6.RP EU EFCOVAL**

Byla komentována práce na grantu (řeší CHPŘ SZÚ), která je zaměřena na vývoj harmonizovaného softwaru pro sběr dat o spotřebě potravin v populaci a jeho validaci. Hlavní řešitel je RIVM, NL.

- **Grant 6.RP EU EURECA**

Byla komentována práce na grantu (řeší CHPŘ SZÚ) která je zaměřena na harmonizaci metodologie tvorby nutričních doporučení pro mikronutrienty. Hlavní řešitel je ILSI, Europe.

- **Koncisní databáze spotřeby potravin v ČR**

Byl poskytnut komentář zaměřený na využití dat individuální spotřeby potravin pro ČR v EFSA (tzv. koncisní databáze spotřeby potravin pro EU). Dále byla podána informace o postupu prací v projektu 6.RP EU (SAFEFOODS), kde se CHPŘ SZÚ zaměřilo na využití metody pravděpodobnostního hodnocení expozice pro charakterizaci zdravotních rizik.

- **Projekt EU – EUROPREVAL**

Byla podána informace o projektu EU (EUROPREVAL), který je zaměřen na hodnocení zdravotních rizik alergenům v potravinách. Na zasedání projektu v Madridu byla dohodnuta další strategie postupu práce, přičemž byla dána priorita využití pravděpodobnostního modelování expozice v kombinaci s pravděpodobnostní charakterizací nebezpečnosti. Projektu se účastní i klinické pracoviště z ČR (FNP Bulovka, sběr dat).

- **Projekt EU HAELTHGRAIN**

Byla podána informace o projektu EU (HEALTHGRAIN), který je zaměřen na vývoj „zdravých cereálních potravin“. CHPŘ SZÚ pro tento projekt poskytlo některá data (např. expozice sodíku). Výsledná srovnání jsou námětem pro další činnost při výchově populace v ČR. Mezi zajímavé postřehy patří např. i to, že neexistuje definice celozrnných cereálních potravin, což komplikuje komunikaci v dané oblasti.

- **Společnost pro výživu**

Byl zmíněn vývoj situace ve Společnosti pro výživu, která má od května 2007 nového předsedu (Dr. Tláskal). Záměry nového předsedy a tedy i společnosti, zveřejněné na webu společnosti, lze považovat za pozitivní. Za důležité lze považovat zejména uvědomění si vážné role zdravotníků při tvorbě podkladů výživové politiky státu.

Záznam byl předložen účastníkům plenárního zasedání VVP dne 28. 6. 2007. Plenární zasedání obsah zevrubně diskutovalo, přijalo a doporučilo k uvolnění pro veřejnost, protože obsahuje některá doporučení využitelná státními institucemi.